

Keilankannan silta kesäisenä päivänä. Kuva: Vincente Serra.

KUOPION KULTTUURIPOLKU

Martti Ahtisaaren koulun ympäristöpolku

SISÄLLYS

Opettajalle	3
Sanasto	4
Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö	6
Virittäytymistehtäviä	8
Aikamatka omaan ympäristöön	10
Omaan kouluun liittyviä tehtäviä	12
Arkiympäristötehtäviä	14
Kulttuuriympäristötehtäviä	16
Oppituntiesimerkkejä	18
Lähteitä ja linkkejä	20

OPETTAJALLE

Kuopion ympäristöpolku on osa Kuopion kaupungin Kulttuuripolkuohjelmaa ja kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Se on suunniteltu toteutettavaksi 5. luokka-asteella, mutta materiaalia voidaan hyödyntää myös muilla luokka-asteilla.

Ympäristöpolun kautta oppilas tutustuu alueeseen, jossa hän elää päivittäin. Tehtävillä pyritään lisäämään oppilaiden kykyä nähdä ja katsoa omaa lähiympäristöään ja sen erityispiirteitä sekä hahmottaa ajallinen kerroksellisuus. Tavoitteena on kasvattaa oppilaiden arvostusta lähiympäristöään kohtaan.

Sanastossa on selitetty lyhyesti materiaalissa esiintyviä käsitteitä ja termejä. Sanaston jälkeen on tehtäviä, joilla voi virittäytyä eri aistien kautta tutkimaan ympäristöä. Sen jälkeen on muutamia tehtäviä, joissa pohditaan ajan kerroksia ja historiaa. Tämän jälkeen tehtävät on jaettu oppiaineittain omaan kouluun, omaan arkiympäristöön ja laajemmin kulttuuriympäristöön liittyviin tehtäviin. Lopuksi esitellään esimerkkien avulla, miten tehtäviä voidaan hyödyntää opetuksessa. Viimeiseksi on koottu lähteet ja hyödylliset linkit.

Tämän kulttuuriympäristöpolun tekemiseen on hyödynnetty Kuopion kaupungin aiemmin tuottamaa ympäristöpolkuaineistoa, jonka tekijät ovat Minna Halonen, Anu Taskinen ja Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu ry. Polkujen päivityksen teki FM Eeva Martikainen.

Lähiympäristön tutkiminen:

- lisää turvallisuuden tunnetta
- kasvattaa yhteisöllisyyttä
- lisää halua huolehtia yhteisestä ympäristöstä
- lisää kykyä hahmottaa ympäristön ajallinen kerroksellisuus
- kehittää henkilökohtaista ympäristö- ja luontosuhdetta
- lisää ymmärrystä kulttuuriympäristön merkityksestä ihmiselle
- kehittää kykyä havainnoida muutoksia ympäristössä.

SANASTO

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen käyttämä, hoitama muuttama tai rakentama fyysinen ympäristö.

Kulttuuriperintö

Kulttuuriperintö tarkoittaa ihmisen toiminnan vaikutuksesta syntyneitä henkistä ja aineellista perintöä. Kulttuuriympäristö on sen aineellinen osa. Uskomukset, arvot tai toimintatavat muodostavat henkisen perinnön.

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöä on ihmisen käytössä oleva ympäristö. Siinä näkyy ihmisen toiminnan jäljet. Se on ihmisen rakentamalla, käyttämällä ja viljelemällä muuttamaa ympäristöä. Kulttuuriympäristö on muodostunut hyvin pitkän ajan kuluessa. Kulttuuriympäristön arvo perustuu sen ajalliseen ja alueelliseen kerrostuneisuuteen, joka ilmentää kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen muutoksia.

Luonnonmaisema

Luonnonmaisema on alue, johon ihminen ei ole vaikuttanut. Käytännössä luonnonmaisemaa ei Suomessa juuri ole. Kansallispuistot on perustettu säilyttämään maisemaa luonnon tilassa.

Perinnemaisema

Perinnemaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntynyt, perinteisen maatalouden ja karjanhoidon muovaama maisema.

Rakennettu ympäristö

Rakennettua ympäristöä on kaikki rakentamalla syntynyt ympäristö: tiet, sähkölinjat, rakennukset, sillat, puistot jne. Rakennettu ympäristö käsittää ihmisen rakentamat asiat ympäristössä eri aikakausilta.

Arkiympäristö

Arkiympäristö tarkoittaa ihmisen tavallista, päivittäistä elinpiiriä eli niitä paikkoja, tilanteita ja ihmissuhteita, joissa hän elää ja toimii. Samasta asiasta voidaan käyttää myös nimitystä lähiympäristö.

Maamerkki

Luonnonelementti tai ihmisen toiminnan tulos, joka erottuu muusta ympäristöstä. Tyypillisiä maamerkkejä ovat kalliot, kirkot ja muut korkeat rakennukset. Maamerkit jäsentävät maisemaa.

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde voi olla valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi luokiteltu. Kohde on inventoitu eli tutkittu ja sen tyypillisyyttä, ikää, harvinaisuutta, kerroksisuutta, kertovuutta ja omaleimaisuutta arvostetaan.

Muinaisjäännös

Muinaisjäännös on merkki ihmisen toiminnasta menneiden sukupolvien ajalta. Muinaisjäännökset kertovat ihmisen elämisestä, liikkumisesta, asumisesta, elinkeinon ja uskonnon harjoittamisesta ja ihmisten hautaamisesta.

Identiteetti

Identiteetti tarkoittaa jokaisen ihmisen yksilöllistä käsitystä itsestään. Identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja se muuttuu koko ajan eri elämänvaiheiden kokemusten kautta.

Paikan tuntu

Paikan tuntu korostaa paikkaan liittyvää subjektiivista kokemusta. Samalla maantieteellisellä paikalla voi olla eri ihmisille erilaiset merkitykset. Paikan tuntu syntyy ihmisten kokemuksista, muistoista, tunteista, käytännöistä, arvoista ja vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa.

Ilmakuva Saaristokadusta. Kuva: Vicente Serra.

RAUTANIEMEN JA LEHTONIEMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kuopion synty ja ensimmäisen asukkaat

Kuopion seutu asutettiin pysyvästi 1500-luvulla, kun savolaiset uudisasukkaat muuttivat alueelle Juvan, Säämingin ja Rantasalmen suunnilta. He asettuivat alkujaan saamelaisten erämaille ja harjoittivat kaskiviljelyä. Kuopionniemellä oli 1550-luvulla seitsemän taloa, joiden asukkaat muodostivat alueen ensimmäisen pysyvän talonpoikaisasutuksen. Talot tunnetaan isäntien nimellä: Pekka Julkunen, Suni Niutas, Olli Hatsonen, Lauri Koljonen, Heikki Lappalainen, Olli Tuppurainen ja Lauri Tikkanen. Samalla perustettiin Tavinsalmen kirkkopitäjä ja ensimmäinen kirkko, mikä teki Kuopionniemestä alueen hallinnollisen ja hengellisen keskuksen.

Kasvava kaupunki

Kuopion kaupungin kehitys alkoi varsinaisesti 1600-luvulla. Ruotsin kenraalikuvernööri Pietari Brahe perusti Kuopion kaupungin vuonna 1653, mutta kaupungin asema vakiintui vasta 17.11.1775, kun kuningas Kustaa III määräsi Kuopion Savo-Karjalan läänin pääkaupungiksi ja maaherran asuinpaikaksi.

1800-luvulla Kuopio kasvoi nopeasti Itä-Suomen tärkeäksi hallinto-, kauppa- ja sivistyskeskukseksi. Suomen siirryttyä Venäjän alaisuuteen vuonna 1809 kaupungin asema vahvistui. Saimaan kanavan valmistuminen vuonna 1856 ja Savon radan valmistuminen vuonna 1889 paransivat liikenneyhteyksiä ja vauhdittivat kaupankäyntiä sekä väestönkasvua. 1800-luvun loppuun mennessä Kuopio oli merkittävä suomalaisen kulttuurin ja sivistyksen keskus. Kaupungissa vaikuttivat muun muassa J. V. Snellman, Minna Canth ja Juhani Aho. Koulujen, kaupan ja teollisuuden kehittyminen loi perustan modernille kaupungille. Vuoteen 1900 mennessä Kuopio oli kasvanut pienestä kirkkopitäjästä koko Itä-Suomen tärkeimpiin kuuluvaksi kaupungiksi.

Torpparien maita

1600-luvun puolivälissä kreivi Pietari Brahen asemakaavakartassa näkyy pappila Pappilanniemellä nykyisen Väinölänniemen tyvessä. Kaupungista etelään Lehtoniemi, Rautaniemi ja kaupungin edustan saaret olivat Pappilankylän maita, joita 1700-luvulta alkaen asuttivat pappilan torpparit. Nämä ensimmäiset tunnustelijat rakensivat torppansa Lehtoniemen Matkusniemeen. Rautaniemen torpista vanhin on Petkelkanta 1700-luvulta. Muita alueen torppia ovat Haukkaniemi, Jaakkoniemi, Saunaniemi, Saviaho ja Tervapuro. Torpat olivat tilojen talouden perusta. Torpparit raivasivat uudistalot ja kaskimaat kauaksi tiloista ja tekivät päivätyötä eli taksvärkkiä tilalle. Torpan vuokra maksettiin työnä ja hyödykkeinä tilalle. Torppien määrä osoitti tilan vaurautta, mutta myös torppareiden sitkeyttä, sillä elinolot kaskimailla olivat yksinkertaiset ja ankarat.

Torppareiden elinkeinoista tärkein 1800-luvulla oli maanviljely ja kalastus. Lehmiä laidunnettiin varsinkin saarissa. Mäkisille rinteille raivattiin kaskeja. Kalastuksella, pääosin nuotanvedolla, oli suuri taloudellinen merkitys torppareille. Lehto- ja Rautaniemessä oli useita nuottakuntia ja paikannimet kertovat kalastuksen historiasta. Kilpailu hyvistä apajapaikoista oli kovaa ja vaati kalastajien kesken sovittuja sääntöjä. Apajille lähtöä odotettiin rannoilla useimmiten hyvässä järjestyksessä.

Jynkän taistelu

Suomen sodan ensimmäinen huomattava taistelu käytiin 15.3.1808 Jynkänlahden ja Lehtoniemen karuilla rannoilla sekä järven jäällä. Taistelu aloitti sotatapahtumien sarjan, joka muutti Savon ja koko Suomen historian kulkua. Kuopion alueen siviilit kärsivät sotajoukkojen mielivallasta ja tuhoista. Taloja ja torppia poltettiin ja ruokavarastoja ryöstettiin. Sota toi kuitenkin esiin Savon rykmentin miesten yksimielisen tahdon ja urheuden puolustaa kotiseutuaan.

Torppareista huviloihin

Lehto- ja Rautaniemen torpille kuljettiin kesäisin veneellä, mikä oli luontevaa, koska torpat sijaitsivat lähellä rantaa ja vesitie oli nopea kulkea. Keilakanta oli matala kannas, jonka yli vielä 1950-luvullakin soudettiin korkean veden aikaan. Talviteitä kuljettiin muinoin salmien ja järvenselkien yli hiihtäen tai reellä. Talvitie kaupungista pappilan torpille kulki Kuopionlahdelta Kumpusaaren ohi ja jatkui Kärängän sivuitse Jynkänlahteen sekä Lehtoniemelle. Jynkänlahdesta tie jatkui Pikku-Petosen lammen (nyt kaksi lampea) kautta Pitkälähteen. Pitkälähdellä yhtyi 1800-luvulla maantie Kuopiosta Savilahden ja Leväsen kautta etelään sekä Lehto- ja Rautaniemen suunnalta tulevat polut. Rauhalahden kartanolta oli myös polku- ja kärrytie tilan torpille Pölläkänlahdelle sekä Savolanniemeen. Laivaliikenteen yleistyttyä 1800-luvun lopulla olivat höyrylaivojen laiturit Haukkaniemessä ja Saunaniemessä. Niillä poikkesivat Kallaveden paikallisreittejä ajavat laivat.

Muutoksia Lehto- ja Rautaniemen asutuksessa tapahtui erityisesti 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Vaurastunut kaupungin keskiluokka rakensi Lehtoniemen ja Kärängän saariin kesähuviloita vuosisadan vaihteessa ja 1930-luvulla. Huviloille matkattiin veneillä tai höyrylaivoilla. Tehtaiden rakentaminen seudulle 1900-luvun vaihteessa mahdollisti torppareiden palkkatyön. Savon radan rakentaminen samaan aikaan nopeutti teollistumisen tuomia muutoksia. Rata loi uusia yhteyksiä niin kaupalle kuin teollisuudelle. Pitkälahden sekä Jynkän suunnalla kasvoi ruukki, rata- ja tehdastyöläisten yhteisöt. Jynkässä oli kalkki- ja tiiliruukki ja Pitkälähdessä saha- ja vaneritehdas. Torpparilaki mahdollisti 1920-luvulta alkaen torppareiden lunastaa torpan omaksi. Torpparista tuli vihdoinkin oman talon isäntä.

Nuottalahden torppa Lehtoniemessä kesällä 1892. Karl Granit, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

Asukkaiden määrä kasvaa

Rautaniemen alueella on jälkiä myös 1940–50-luvun jälleenrakennuskauden tiloista. Alue kuului 1960-luvun lopulle asti maalaiskuntaan. Yhdistyminen kaupunkiin aloitti uusien asuinalueiden suunnittelun 1970-luvulla Petosen suuntaan. Kaupunkialueen ja väestön nopea kasvu sekä teollisuus 1960–70-luvulla likasivat lähiseudun vedet kalastuskelvottomiksi. Tältä ajalta on jäteveden puhdistamo, joka rakennettiin Lehtoniemen kärkeen entisen Nuottalahden torpan paikalle, ja tie Keilakannan kannaksen yli. Vesistön saasteiden tilanne korjaantui pikkuhiljaa 1980-luvun kuluessa. Lähi-alueen vesistöä ei mittavasti liannut kuitenkaan Lehtoniemen väestönkasvu, sillä 1960-luvulla saassa oli pysyviä asukkaita 45 ja vielä vuonna 2002 asukkaita oli vain 67. Sitten Saarikka-alueen suunnasta on tullut yksi Kuopion suurimmista asuinalueista.

Lisää historiaa:

[Kuopion kulttuuriympäristö -Strategia ja hoito ohjeet](#)

Esimerkiksi Väinölänniemi s. 36–37.

VIRITTÄYTYMISTEHTÄVIÄ

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan ympäristöä aisteja käyttäen. Tehtävistä voi tehdä valikoiden niin monta kuin hyvältä tuntuu.

Koulun äänet

Millaisia ääniä kuulet koulussasi? Millaisia ääniä kuuluu käytävissä, luokissa tai salissa? Valitse yksi tila ja tee sitä kuvaava ääniruno. Äänirunossa voit käyttää esimerkiksi omaa ääntäsi, käsillä taputtamista, kynällä pulpettiin naputtamista tai ihan mitä vain. Älä käytä sanoja, vaan kokoa runo erilaisista äänistä. Nauhoittakaa eri tiloille omistettut runot ja soittakaa koko luokalle. Tunnistavatko muut mikä tila on kyseessä?

Yökoulun tarina

Tee piirtäen tai maalaten kuva koulusta yöllä. Voit kuvata rakennusta ulkoa, omaa luokkaasi tai muuta sisätilaa. Onko kuvassa yöllisiä hahmoja tai varjoja? Kajastaako jostain valoa vai onko kaikkialla pimeää?

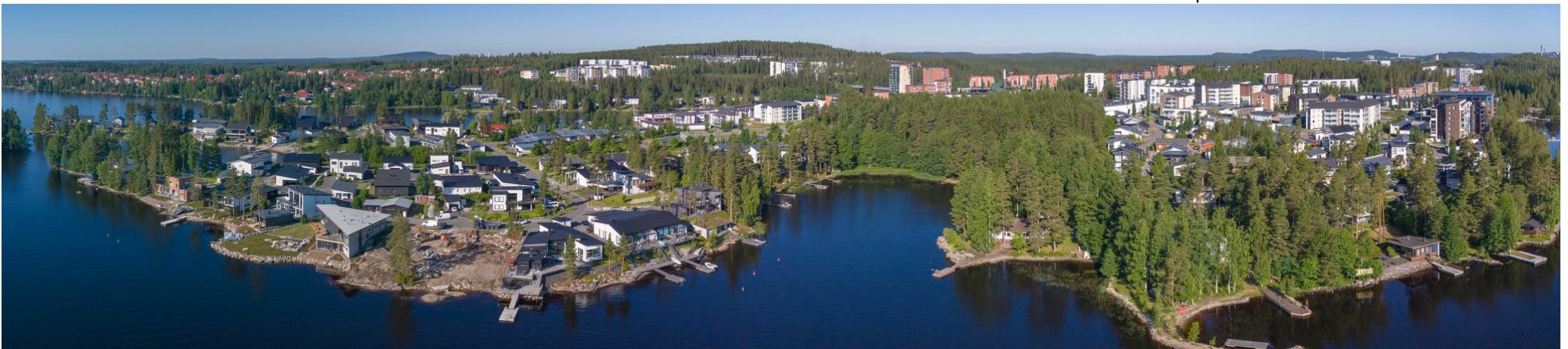
Jos olisit pihan puu, millainen olisit?

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Keksi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. Esittele hahmo lopuksi muille ja kerro miksi valitsit juuri sen.

Löydä itsesi arkiympäristöstäsi

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisen oikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta tai tietyltä reitiltä. Esittele lopuksi asia muille.

Saaristokaupunkia ilmasta käsin. Kuva Raimo Pesonen.

Omakekuva sokkona

Ota A4-kokoinen paperi ja kiinnitä se pöytään teipillä niin, ettei se pääse liikkumaan. Ota kynä ja sulje silmät. Piirrä paperille oma kuva pelkästään tunnustellen ja muistin varassa – älä avaa silmiäsi kesken piirtämisen. Yritä löytää oikeat kohdat kasvojen eri osille ja piirrä silmät, nenä, suu, korvat ja hiukset. Kun kuva on valmis, avaa silmäsi ja tarkastele lopputulosta. Vertaa piirrosta omaan ulkonäköösi ja pohdi, mikä onnistui hyvin ja mikä yllätti sinut eniten.

Tunnemaisema

Jos maisema olisi tunne, mikä tunne se olisi? Valitse tunne ja piirrä ja maalaa lähiympäristöstäsi maisema, joka parhaiten kuvaa tätä tunnetta. Pohdi myös värien käyttöä. Millaiset värit ovat ilo, suru tai onni? Saman harjoituksen voi tehdä koulun sisätiloista.

Kevät on herätellyt puun lehdet kasvuun. Taustalla näkyy Painija Eino Leinin lähiliikunta- paikka, jonka ympäristössä kasvaa monenlaisia puita ja pensaita. Kuva: Eeva Martikainen.

AIKAMATKA OMAAN YMPÄRISTÖÖN

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan Kuopion, oman asuinalueen ja lähiympäristön historiaa.

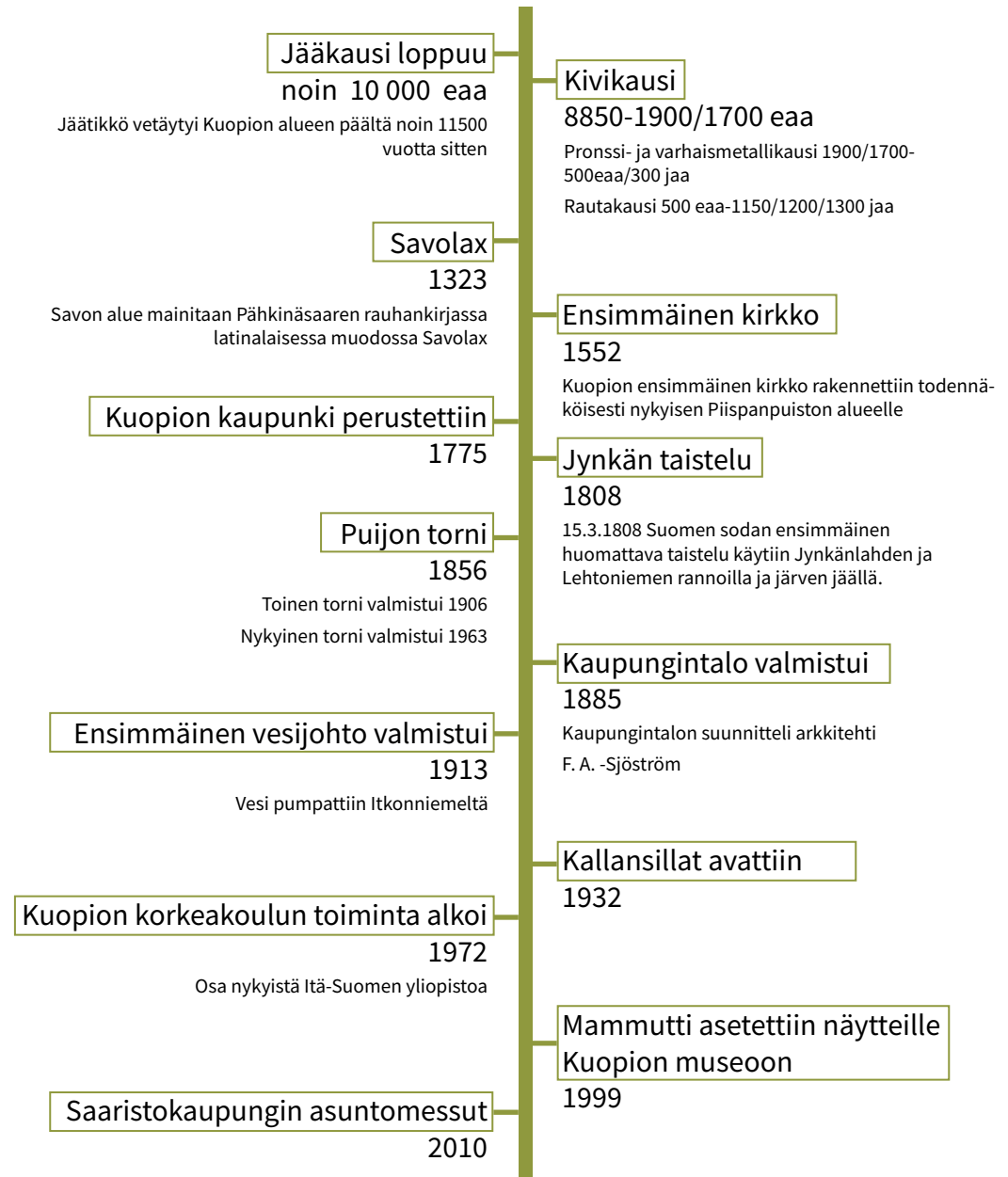
Tapahtumat aikajalalle

Oppilaat jaetaan 2-3 hengen ryhmiin ja kukin ryhmä saa yhden aikajanan tapahtuman, esimerkiksi kivikausi. Oppilaat kirjoittavat tapahtuman joko A4 tai A3 -kokoiselle paperille ja tekevät myös kuvituksen siihen. Sen jälkeen oppilaat miettivät yhdessä opettajan kanssa aikajanan oikeaa järjestystä ja ryhmittyvät jonoon oman tapahtumansa kanssa oikealle paikalle. Miettikää myös, että mihin kohtaan aikajanaa sijoittuisi oman koulun valmistumisvuosi tai oma syntymävuosi. Lopullisen aikajanan voi kiinnittää seinälle.

Rautaniemen ja Lehtoniemen alueen paikannimet

Valitse sinulle tuttu ja mieluinen paikan- tai kadunnimi kodin tai koulu lähitoltta. Hanki tietoa kirjoista, lehdistä ja verkkosivuilta.

- Onko valitsemasi nimi uusi vai vanha? Liittyykö se luontoon, henkilöön, sukuun, paikan asuttamiseen, uuden asuinalueen rakentamiseen, elinkeinoihin, liikkumiseen, eläimiin tai merkkitapahtumiin?
- Mistä nimi Aurinkorinne tai Pölläkkä on syntynyt?
- Mihin viittaavat nimet: Renki-, Isäntä-, Piika- ja Emännäntie?
- Mitkä nimet niemien ja lahtien läheisyydessä liittyvät kalastukseen tai kala-apajiin?
- Mistä kertovat saarten nimet: Laavu, Maja, Makkara, Rakki, Musti, Ketale ja Läpijuostava?
- Rautaniemi ja Rautoniemi-nimi voi viitata alueen maaperän ruoste- ja rautapitoisuuteen, tai paikalla on voinut olla rautahytti järvi-malmin sulattamiseksi. Selvitä rauta-nimen historia.

Mistä kadut ovat saaneet nimensä? Tutki karttaa oman koulun tai oman kodin ympäristöstä ja mieti mistä kadunnimet juontuvat? Kuva: Eeva Martikainen.

Koulun lähiympäristön tutkiminen

Tutkikaa yhdessä kartan avulla koulun aluetta/omaa asuinaluetta. Miten alue rakentuu? Onko alueella päätieta ja miten se kulkee? Missä ihmiset liikkuvat eniten? Onko alueella kauppvoja, kirjasto tai muita palveluja? Asuutaanko alueella korkeissa vai matalissa taloissa? Millaista luontoa alueella on? Onko lähellä vesistöä?

Vielä 1990-luvulla Lehtoniemessä oli paljon metsää. Nykyisin alueella on paljon asuntoja. Kuva: Eeva Martikainen

OMAA KOULUUN LIITTYVIÄ TEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Pohdi millä kaikilla eri tavoilla sinun koulurakennusta huolletaan ja korjataan. Millä tavoin koulunkäynti vaikeutuisi, jos pihasta ei aurattaisi lumia tai vuotavaa kattoa ei korjattaisi? Ota koulusi julkisivun lempikohdasta kuva. Tee kuvitteellinen kuva samasta kohdasta joko tekoälyavusteisella ohjelmalla tai piirtämällä tilanteesta, jossa koulu on ollut 50 vuotta käyttämättä, huoltamatta ja korjaamatta.
2. Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustelut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit.
3. Piirtäkää mielikuvakartta koulumatkasta: tietä, polkua tai vettä pitkin koululle, majalle, ystävän luo, kioskille tai leikkipaikalle. Piirrä karttaan lähtöpiste, käyttämäsi kulkuvälineet ja päätepiste. Katso lähiympäristön reittejä ja maisemia uusin silmin. Lennä lintuna kodin, korttelin ja asuinalueen yllä. Arvioi teiden, rakennusten, maasto- ja vesielementtien välisiä etäisyyksiä sekä rajoja. Miltä rakennukset, aukiot, metsät ja tiet näyttävät ilmasta?

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Kun oppilaat lähtevät koulusta, kouluun unohtuneet löytötavarat alkavat elää omaa elämäänsä. Tee kollaasitekniikalla teos tilanteesta, jossa löytötavarat puuhaavat jotain. Käytä materiaalina vain paperi- ja kartonki-keräyksestä löytyviä aineistoja, esimerkiksi kuvia sanoma- ja aikakauslehdistä tai mainoksista.
 2. Valokuvatkaa koulurakennusta. Jokainen ottaa koulusta kolme kuvaa: Omasta lempipaikastanne, koulua hyvin kuvaavasta näkymästä sekä yksityiskohdasta, jota ei yleensä huomaa. Kootkaa luokkaan kuvista näyttely, ja vertailkaa kuvianne. Onko monilla sama lempipaikka ja millaisia yksityiskohtia muut ovat löytäneet?
 3. Selvittäkää milloin koulurakennus on valmistunut. Etsikää tietoa rakentamisajankohdan kouluarkkitehtuurista. Millaisia sen ajan tyypillisiä arkkitehtonisia piirteitä voitte löytää omasta koulustanne? Onko koulusanne omalle rakentamisajalle tyypillinen kattomuoto tai ikkunoiden muoto? Entä käytetyt rakennusaineet?
- 1950-, 1960-, ja 1970-luvun kouluarkkitehtuurista löytyy hyvin tietoa Museoviraston ylläpitämältä koulurakennus.fi-sivustolta.

Äidinkieli

1. Ylistysruno eli oodi omalle koululle. Kirjoita runo, jonka aiheena on oma koulu ja sen parhaat puolet. Kootkaa runot esille koulun yhteisiin tiloihin.
2. Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyy valitusta näkökulmasta käsin?
3. Harjoittele uutistekstin kirjoittamista. Tiedotusvälineissä kerrotaan usein onnettomuuksista ja muista ikävistä tapahtumista. Kirjoita uutinen jostain positiivisesta asiasta. Millainen onnistuminen tai iloinen asia on tapahtunut koulussasi tai harrastuksessasi? Etsi uutisellesi kiinnostava otsikko ja vastaa teksissäsi ainakin kysymyksiin: mitä, missä ja milloin.

Matematiikka

1. Tutki oman koulun huoneiden pinta-aloja. Ota selvää mikä on suurin huonetila ja toisaalta mikä on pienin. Kuinka leveä käytävän tulee olla, jotta kaikkien liikkuminen sujuu jouhevasti? Pohdi, onko koulun tilat käytetty hyvin. Mahtuisiko johonkin leponurkka tai tuntuuko jossain ahtaalta? Voit pohtia ratkaisuja löydettyihin ongelmiin.
2. Talogeometriaa. Tutki millaisia muotoja koulurakennuksesta löytyy. Löydätkö nelikulmion, ympyrän, kolmion, monikulmion? Voit leikata muodot erivärisistä paperista. Sommittele muodoista oman koulurakennuksen julkisivun muodot. Sen jälkeen tee paloista mikä tahansa muoto.
3. Tutki koulun arkkitehtuurin mittasuhteita. Mieti itsellesi sopiva mittatikku. Tee mittatikku oma pituuden, oman käden pituuden tai vaikka oman penaalisi pituuden mukaan. Mittaa mittatikulla luokkahuoneen mittoja. Montako mittaa on ikkunan leveys tai luokkahuoneen leveys? Etsi muita mitattavia asioita.

Vuoden 1959 kartta Saaristokaupungin alueesta. Alueella oli tuolloin vielä hyvin vähän rakennuksia. Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat, 06/2026.

ARKIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Mistä tunnistat julkisen rakennuksen? Valitse koulumatkasi varrelta tai arkiympäristöstäsi julkinen rakennus ja suunnittele talolle passi, josta näkyy sen tuntomerkit. Merkitse passiin rakennusvuosi, nimi, tärkeimmät tuntomerkit ja liitä myös kuva. Mieti millainen voisi olla valitsemasi rakennuksen sormenjälki.
2. Tehkää ryhmätyönä puiston suunnitelma. Puistossa pitää olla vähintään kolme erilaista aluetta: leikkipaikka, luontopolku ja oleskelualue. Miettikää puiston koko ja muoto. Miettikää miten puistossa otetaan huomioon kaikenikäiset ihmiset. Lisätkää luovia yksityiskohtia, esimerkiksi taideteoksia tai kiinnostavan mallisia istuimia. Miettikää millaisia kasveja ja puita puistoon istutetaan. Jokainen ryhmä esittelee suunnitelmansa lopuksi muille.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Etsi koulumatkan varrelta arkkitehtuurin yksityiskohtia: ovenkahvoja, koristeita, kaiteita, askelmia, parvekkeita jne. Keskity yksityiskohtiin ja ota yhteensä 10 kuvaa. Esitelkää luokassa muille omat koulumatkanne yksityiskohtien kautta. Pystytkö päättämään yksityiskohtien perusteella miltä suunnalta muut tulevat kouluun?
2. Piirrä maisema paikasta, jossa sinun on hyvä olla. Se voi olla esimerkiksi kotipihasta, kesämökiltä tai koulumatkan varrelta. Tee maisemalle pähkähäykset ja ripusta se sopivalle paikalle kotona.
3. Suunnittele unelmiesi koulupiha. Voit suunnitella mielikuvituspihalle ihan mitä haluat. Suunnittele piha piirtäen paperille ja tee siitä pienoismalli kierrätysmateriaaleja käyttäen.

Arkiympäristön yksityiskohtia. Kuvat: Eeva Martikainen

Äidinkieli

1. Keskustelkaa luokassa siitä, mikä on oppilaiden mieluisin paikka koulun lähiympäristössä. Miksi se on mieluisin? Mitkä ovat sellaisia paikkoja, jotka ehkä tulevat muuttumaan koulun lähiympäristössä ja miksi? Onko joku sellainen paikka, joka ehdottomasti tulisi säilyttää muuttumattomana? Miksi?
2. Kirjoita teksti omaa kylää tai asuinaluetta esittelevään matkaoppaaseen. Kerro mitä kaikkea alueelle ensi kertaa tulevan pitäisi nähdä ja kokea.
3. Kalastajat kuvailivat ennen vanhaan säätä rikkain kiertoilmauksin. Tuulet määrsivät kalan nousun eri apajapaikoille, joten vesien ja ilmojen paikallistuntemus oli tärkeä taito. Käytä mielikuvitusta ja kirjoita, millaista ilmaa on tiedossa, kun on: klaaria vettä, muikku haesoo nennään, apaja on tillillään, tuuli on hännänpäältä tai on vesietelän loikkatuuli. Etsi myös omia ilmaisuja erilaisille ilmoille.

Matematiikka

1. Arkireitit. Mittaa koulumatkasi pituus [Kuopion karttapalvelun](#) mittaustyökalun avulla. Mittaa myös muita arkeesi liittyviä matkoja: matka kotoa harrastukseen tai ystävän luokse. Vertaile eri reittien pituuksia keskenään? Vastaako mitat kokemustasi etäisyyksistä? Tuntuuko joku reitti pitkältä tai lyhyeltä ja mistä syystä?
2. Vertailkaa luokan kesken koulumatkoja. Piirtäkää pienryhmässä aikataulukko, johon jokainen piirtää koulumatkaan käyttämänsä ajan pylväänä. Mikä on ryhmässänne ja luokassanne lyhyin koulumatkaan kuluva aika, entä pisin?
3. Selvitä kuinka paljon energiaa kuluu eri liikkumismuotoihin. Ota lähtökohdaksi yhden arkireitin pituus ja etsi tietoa erilaisten liikennemuotojen energiankulutuksesta. Pohdi mikä liikkumismuoto olisi omalle terveydelle ja ympäristölle paras ja miksi?
4. Mittaa koulun ja koulupihan ympärysmitta. Kuinka paljon mitat ovat vanhoina mittayksiköinä esimerkiksi jalkoina, kyynäröinä ja syleinä? Mitä muita vanhoja pituusmittoja löydät? Entä mikä on oma pituutesi muutettuna vanhoiksi mittayksiköiksi?

KULTTUURIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Tutki muinaisjäännöksiä. Etsi [Paikkatietoikkunan](#) avulla joko kotisi, koulusi tai sinulle muuten tärkeän paikan lähistöltä muinaisjäännöksiä. Mistä ihmisen toiminnasta muinaisjäännös kertoo? Mitä tietoja siitä on löydettävissä? Voit etsiä tietoja Museoviraston ylläpitämältä [Arkeologisen kulttuuriperinnön opas](#) -sivustolta.
2. Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuopion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava -tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennus-suojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#).
3. Tutki omaa asuinalueetta tai koulun aluetta [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella, miten alue on muuttunut.

Kuopion lääninsairaalan kirurginen osasto valmistui vuonna 1910. Sen suunnittelivat arkkitehdit Florentin Granholm ja Magnus Schjerfbeck. Piirustuksen on laatinut arkkitehti Otto F. Holm, joka myös johti rakennustöitä. Kuva: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen piirustukset II.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Ennen rakennuksen piirustukset tehtiin käsin vesiväreillä maalaamalla. Selvitä mitä tarkoitetaan julkisella rakennuksella. Valitse Kuopion alueelta julkinen rakennus, josta teet vanhan ajan tyylliset piirustukset. Perustele valintasi. Tee luonnos lyijykynällä. Maalaa sen jälkeen vesiväreillä yksityiskohtia ja esimerkiksi taivasta ja maata laveeraamalla. Voit viimeistellä piirustuksen tussilla.
2. Tee juliste oman kylän kulttuuriympäristöstä. Pohdi, mitkä reitit, rakennukset, puistot ja patsaat ovat alueella merkittäviä, ja sommittele ne julisteeseen.
3. Tee sarjakuva tilanteesta, joka liittyy kulttuuriympäristön suojeluun. Sarjakuva voi esittää jonkun kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen purkamista vastustavaa mielenosoitusta tai esimerkiksi uuden rakennuksen suunnittelua kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön.

Lehtoniemessä järvi on lähellä joka puolella. Kuva: Eeva Martikainen.

Äidinkieli

1. Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolla tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmissä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmissä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitelkää kohteet muulle luokalle.
2. Haastattelevan vanhempiasi tai isovanhempiasi heidän koulupäivästään. Millainen koulupäivä oli? Mitä oppiaineita opetettiin ja millä tavalla? Mitä tehtiin välitunnilla tai mitä koulussa syötiin? Kirjoita ylös mille vuosikymmenelle koulumuistot sijoittuvat. Kootkaa luokan kanssa yhteen tietoja siitä millaista koulunkäynti on ollut eri vuosikymmenillä.

Matematiikka

1. Ota selvää mikä on Struven ketju. Miksi Struven ketjun pisteet ovat olleet tärkeitä? Ota selville onko Kuopion alueella yhtään ketjun pistettä. Mitä tietoja löydät siitä?
2. Millä säteellä liikut? Käyttäkää apuna esimerkiksi Kuopion karttapalvelua: [Kuopion karttapalvelu](#). Rajatkaa kartalle keskeinen kaupunkialue ja kaupunginosa. Tulostakaa kartat. Rengasta karttaan lähtöpisteeksi oma koti. Merkitse kartalle viikon ajalta pisteitä, missä olet käynyt: kaupassa, harrastamassa, elokuvissa, kylässä, mummolassa, uimahallissa, torilla jne. Tarkkaile kulkemiasi katuja, pääteitä, liikenneympyröitä, moottoritietä, siltoja, erilaisia liittymiä ja rampeja. Kun viikon kohdepisteet on merkitty, vedä kartalle viivoittimella säde, eli jana, kodista kullekin pisteelle. Piirrä pisin säteen mukaan ympyränkaari kaupunkikartalle ja näet kuinka laajalla alalla kaupungissa liikut. Missä muualla kaupunkialueella voisit käydä samalla säteellä kuin esim. koti – Kuopion tori?

OPPITUNTIESIMERKKEJÄ

Tästä ympäristöpolkumateriaalista voi valita yksittäisiä tehtäviä tai rakentaa useamman oppitunnin kokonaisuuden, jossa tutustutaan omaan ympäristöön jonkun teeman kautta. Tällä aukeamalla on kolme esimerkkitehtäväkokonaisuutta. Tehtävien jälkeen mainitaan sivunumero, jolta kyseisen tehtävä löytyy.

Esimerkki 1 - teemana oman koulun piha-alue - virittäytyminen

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Keksi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s 8.)

- tehtävä ulkona

Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustelut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit. (Historia ja ympäristöoppi, s. 12.)

- tehtävä luokassa

Suunnittele unelmiesi koulupiha. Voit suunnitella mielikuvituspihalle ihan mitä haluat. Suunnittele piha piirtäen paperille ja tee siitä pienoismalli kierrätysmateriaaleja käyttäen. (Kuvataide ja arkkitehtuuri, s. 14.)

Esimerkki 2 -teemana arkiympäristön tarkastelu yllättävästä näkökulmasta

- virittäytyminen, tehtävä ulkona

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisenoikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta tai tietyltä reitiltä. Esittele lopuksi asia muille. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s. 8.)

-tehtävä luokassa

Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyä valitusta näkökulmasta käsin? (Äidinkieli, s.13.)

- tehtävä luokassa

Kun oppilaat lähtevät koulusta, kouluun unohutuneet löytötavarat alkavat elää omaa elämäänsä. Tee kollaasitekniikalla teos tilanteesta, jossa löytötavarat puuhaavat jotain. Käytä materiaalina vain paperi- ja kartonkikeräyksestä löytyviä aineistoja, esimerkiksi kuvia sanoma- ja aika-

kauslehdistä tai mainoksista. (Kuvataide ja arkkitehtuuri, s. 12.)

Esimerkki 3 -oman kulttuuriympäristön arvot - virittäytyminen, tehtävät luokassa

Tehkää Aikamatka omaan ympäristöön -otsikon alta Tapahtumat aikajanelle ja Rautaniemen ja Lehtoniemen alueen paikannimet -tehtävät (s. 10).

-tehtävä ulkona

Tehkää kävely, ja tutkikaa samalla koulun ympäristöä vanhoista ilmakuvista [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella miten alue on muuttunut. (Historia ja ympäristöoppi, s.16.)

-tehtävät luokassa

Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolle tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmissä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmissä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitelkää kohteet muille. (Äidinkieli s. 17.)

Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuopion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava -tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennussuojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#). (Historia ja ympäristöoppi, s. 16.)

LÄHTEITÄ JA LINKKEJÄ

Materiaalin tausta-aineisto

Halonen, Minna. *Aurinkorinteen koulun ympäristöpolku. Kuopion Kulttuuri-polku. Ympäristöpolku.* Kuopion kulttuuripalvelukeskus.

Kuopion ja Pohjois-Savon historiasta

Kuopion historia -kirjasarja:

Lappalainen, Pekka. 1982. *Kuopion historia 1.* Kustannuskiila.

Toivanen, Pekka. *Kuopion historia 2. Savon residenssistä valtuusmiesten aikaan.* 2000. Gummerus.

Nummela, Ilkka. 1989. *Kuopion historia 3. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875-1918.* Kuopion kaupunki.

Rieki, Helena. 2005. *Kuopion historia 6. Kuopion kaupungin rakennushistoria: kaupungin rakentumisvaiheita vuodesta 1875.* Kuopion kaupunki.

Mönkkönen, Mauri. 1996. *Kuopion historia 7. Kuopion pitäjän, Kuopion maalaiskunnan ja Riistaveden historia.* Kustannuskiila.

Savon historia -kirjasarja:

Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa & Pirinen, Kauko. 1988. *Savon historia I. Esihistorian vuosituhatvuodet Savon alueella. Savon keskiaika.* Kustannuskiila.

Pirinen, Kauko. 1982. *Savon historia 2:1. Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534-1617.* Kustannuskiila.

Saloheimo, Veijo. 1990. *Savon historia 2:2. Savo suurvallan valjaissa 1617-1721.* Kustannuskiila.

Wirilander, Kaarlo. 1960. *Savon historia 3. Savo kaskisavujen aikana 1721-1870.* Savon säätiö.

Wirilander, Hannele. 2008. *Savon historia 4. Uudistuksiin heräävä Savo 1870-1918.* Savon säätiö.

Kinnunen, Erkki. 2013. *Savon historia 5. Vastakohtien aika 1919-1944.* Edita.

Kinnunen, Erkki. 2006. *Savon historia 6. Heimomaakunnasta maakuntien Eurooppaan 1945-2000.* Savon säätiö.

Räsänen, Riitta (toim.) 2008. *Savo ja sen kansa.* SKS.

Pohjois-Savon kulttuuriympäristöä ja historiaa kokoava verkkosivusto:

Pulkka, Pohjois-Savon muisti -sivusto

<https://pohjois-savonmuisti.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Kulttuuriympäristöstä ja rakennetusta ympäristöstä:

Kuopion kulttuuriympäristö - strategia ja hoito-ohjeet. 2008

[Kuopion kulttuuriympäristö -strategia ja hoito-ohjeet](#)

Maisema, opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun.

ProAgria Etelä-Suomi ry / Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset, 2016.

Korpelainen Heini, Kaukonen Hille, Räsänen Jaana, 2004. *Arkkitehtuurin A B C. Löytöretki rakennettuun ympäristöön.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Räsänen, Jaana. 2007. *Arkkitehtuurin ABC. Peruskäsitteitä.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Materiaalissa esitetyt digitaaliset arkistoaineistot:

Kansallisarkisto, Helsinki

Rakennushallituksen piirustukset II (kokoelma). le SAIRAANHOIDON JA SOSIAALIHUOLLON RAKENNUKSET. lea Sairaalat, parantolat, poliklinikat ja terveystalot. RakH II lea. 185:/- - 6-10. [Kuopio, lääninsairaala: sisätautien ja kirurginen osasto]. (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto.

<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5956037943&aineistoId=794737507#>

Viitattu 27.6.2026.

Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat

324212_1959

<https://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Viitattu 26.6.2026

Materiaalissa mainitut linkit:

Kuopion karttapalvelu

<https://kartta.kuopio.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Museovirasto

Kansakoulusta peruskouluun, koulurakennuksia kolmelta vuosikymmeneltä

<https://www.koulurakennus.fi/index>

Viitattu 30.4.2026

Arkeologisen kulttuuriperinnön opas

<https://akp.nba.fi/start>

Viitattu 30.4.2026

Paikkatietoikkuna

<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Pohjois-Savon liitto, maakuntakaava

<https://www.pohjois-savo.fi/maakuntakaavat-ja-liikenne/voimassa-olevat-maakuntakaavat.html>

Viitattu 30.4.2026

Lisää tehtäviä, menetelmiä kasvattajille ja taidevinkkejä kotiin löytyy esimerkiksi

Suomen kotiseutuliiton sivuilta:

[Lue lisää Suomen kotiseutuliiton sivuilta](#)

Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastun sivuilta:

[Lue lisää Lastun sivuilta](#)

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liiton ylläpitämältä sivustolta:

[Lue lisää Mappa-hakupalvelusta](#)

Tämä ympäristöpolku ja muut Kuopion alueen ympäristöpolut löytyvät Kuopion peda.net -palvelusta:

[Lue lisää Kuopion peda.net -palvelusta](#)

Saaristokaupunkia ilmasta käsin. Kuva Raimo Pesonen.

KUOPIO

Lastu
Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu